وەلام بەپرسیارەکانی هاوولاتی

من ناوم سەوسەن سەلیم , بەرپرسی رێکخراوی ژنانی پەنابەری کوردستان لە بەریتانیاکەلە سالی 1998 دامان مەزراندوە تا ئیستا کاری جدی بۆ ژنانی کورد لە بەریتانیا ئەو ژنانەی کە کیشەی توندو تیژی خێزان و هەرەشەی کوشتنیان لەسەرە دەکەین، وە نوینەری دەرەوەی رێکخراوی سەربەخۆی ئافرەتان بووم تا سالی 2000 دوای داخستنی ئەم رێکخراوەیە لەلایەن یەکیتی نیشتمانی کوردستانەوە.

1- ئایا بۆچی کوشتنی ئافرتان لە کوردستان لە بەردوامبوندایە، ئەگەرچی ئێستا ڕۆژ بەڕۆژ دامەزراوە و ڕێکخراوی زیاتر بۆ داکۆکیکردن لە مافەکانی ژنان دادەمەزرێت؟

سەوسەن سەلیم: بەرای من دریژە کیشانی دیاردەی کوشتنی ژنان، سەرەرای لەئارادابوونی چەندین رێکخراوی ژنان بۆ دوو هۆکار ئەگەریتەوە: یەکەمیان نەبوونی دەولەت لەکوردستان ودووەمیان سروشتی رێکخراوەکانی ئیستای ژنانە.

سەرەتا هەلواسراوی ونادیاری چارەنوسی کوردستان و بەم مانایەش نەبوونی دەولەت، بەپێویست بزوتنەوەی ژنان و رێکخراوەکانی لەبەردەم ئاسۆیەکی داخراودا راگرتووە. دەسەلاتێك کەئیستا لەکوردستاندا بەرقەرارە، دەسەلاتی ئەحزابی میلیشیایی و بان خەلکیە و بەرهەمی بارودخێکی سیاسیە کەبەدوای شەری کەنداودا هاتوتەکایەوە. ئەحزابێك کەئەم دەسەلاتەیان بەزۆری چەك راگرتووە، لەناوەرۆکدا هەلگری فەرهەنگی پیاوسالاری وجیاکاریەو سەرچاوەی پەرەپێدانی توندوتیژی سیاسی و کۆمەلایەتییە. ئەم ئەحزابانەو دەسەلاتەکەیان جگەلەوەی کەلەماوەی 16 سالی رابردوودا نەیان توانی ونەیان ویست دەولەت و دەسەلاتێکی مۆدیرن و مەدەنی دامەزرینن، کەتیدا ژنان لەچنگی فەرهەنگی دواکەوتوانەی پیاوسالاری و دینی وخێلەکی رزگاریبێ، بەلکو هەمیشە مەسەلەی ژنان و ماف وئازادی ئەوانیان وەك کارتێکی سیاسی بۆ راکیشانی هیزە ئیسلامیەکان بەکارهێناوە وکردویانەتە بابەتێك بۆراگرتنی بالانسی فەرهەنگی کۆنەپەرستانە لەنێوکۆمەلگادا. لە پیداهەلدان بەدەستوری ئیسلامی وعروبی عیراق وناساندنی وەك دەستکەوتێك بۆ"گەلانی عیراق"ەوە تا کۆپی لیهەلگرتنی ئەم دەستوورە وپیشنیارکردنی وەك دەستوری هەرێمی کوردستان، تا ناسینی ئاینی ئیسلام وەك موقەدەساتی نەتەوەیی و جێگە پیدان بەمەلا وسەرۆك عەشیرەت وژیانەوەی داب و نەریتی رەگەزپەرستی و پیاوسالاری، هەمووی ئەمانە راگرتنی ژنانە لەژێرسایەی ئەو فاکتۆرانەدا کە توندوتیژی و رەشەکوژی ژنانی لێدەکەویتەوە. ئەمە سەرەرای ئەوەی کە دەسەلاتدارانی ئێستاو حیزبەکانیان لەسەرەتای سالانی 90دا خۆیان دەستپیشکەی و داهینەری کوشتنی ژنان بوون بەناوی "حەملەی تەسفیەکردنی ژنانی بەدرەوشت و بەعسیەوە" . لەیەك وتەدا ئەگەر ئەم دەسەلاتە وحیزبەکانی بەسەرچاوەی فەساد و گەندەلی بناسریتەوە ئەوا کوشتنی ژنانیش لەبوعدی کۆمەلایەتی و پەیوەندیەکانی تاکی ژن بەدەسەلات و قانونەوە دیاردەیەکی تەواوکەریەتی. لەبەرامبەر وەها دەسەلاتێکدا بزوتنەوەی ژنان کەبەپێی پێناسەو سروشتەکەی هەلگری ئامانجێکی چاکسازی و پێکهینانی ریفۆرمە لەکۆمەلگادا بەقازانجی ژنان ومافەکانیان ئەو هەلومەرجەی لەبەردەمدا نییە کەمەسەلەی دانانی یاسا و دەستوری دەولەت و جێگیرکردنی مافەکانی ژنان وەك رێگایەك بۆ دورخستنەوەی دیاردەی کوشتن و توندوتیژی ولەبەرامبەر ژناندا بەدی بهێنێ. بەتایبەتی کە رێکخراوەکانی ئیستای ژنان ئەحزابی سیاسی نین تا لەرێگای ئامانجی گرتنی دەسەلاتەوە بتوانن ئالوگۆری ریشەیی لەدەسەلاتی ئیستادا بەدەیبهینن ومافەکانی ژنان وکوللی ئەویاسایانەی کە توندوتیژی بەهەموو جۆرەکانیەوە لەژیانی ژنان دوردەخاتەوە جێگیربکات. لەمبارەوە نمونە زۆرە بەلام تەنها هێنانەوە بیری کەیسی مهاباد عەبدوللا و سالە موزەلی بەسە بۆئەوەی کەچۆن بەهۆی نەبوونی دەولەتەوە سولحی عەشایری

جێگای یاساو دادگا بگریتەوە. ئەمە لەکاتێکدا هەر خودی ئەو دەسەلاتەدا لەژێر فشاری دەورەیەك لەخەباتی ژناندا یاسای ژمارە 59 ی بەنیوەناچل لەبەرامبەرکوشتنی ژناندا دەرکرد بەبێ‌ئەوەی هیچ کەس کاری پێبکات.

بەلام لایەکی‌تری ئەم باسە بەسروشتی ڕێکخراوەکانی ئیستای ژنان خۆیانەوە دەگەریتەوە. ئەم رێکخراوانە کەبەشێکیان دروستکراوی دەستی ئەحزابی دەسەلاتداران و لەژێر سایەو پرۆژەی سیاسی ئەواندا پێکهاتوون، زۆرتر ئەرکیان تەبریرکردنی سیاسەت و کارنامەی بۆگەن ودژە ژنی دەسەلاتی ئیستایە (لەمبارەوە شاکارترین نمونە هەلویستی هەردوو رێکخراوی ئافرەتان و یەکیتی ژنانی سەربە پارتی و یەکیتی نیشتمانی‌یە بەرامبەر بەدەستوری پیشنیاری هەرێم) تا ئەوەی بەکردەوە بەرنامەیەکیان بۆ بنەبرکردن و راوەستاو بەرەشەکوژی ژنان هەبیت، بەشەکەی تریشیان ئەو ریکخراوانەن کەزۆرتر خۆیان لەچوارچێوەی ئەرکەکانی "رێکخراوی کۆمەلگای مەدەنی"دا پێناسەدەکەن و دەیانەویت بەکاری هوشیارکردنەو پێکهینانی گروپی فشار بۆسەر دەسەلاتداران وەزعیەتی ژنان بگۆرن، لەکاتێکدا ئەم ریچکەیە لەغیابی نەبوونی دەولەتێکی مۆدیرن و دامەزراو کارێکی مەحالە. بەبروای من بزوتنەوەیەکی ژنان و کۆمەلەی ئەو ریکخراوانە دەتوانن رۆلی کاریگەر لە راگرتنی شەپۆلی ژنکوشتن لەکوردستاندا بگێرن، کەخۆیان بەبەشێك لەبزوتنەوەیەکی سیاسی رادیکال و چەپ وسەبەرخۆ لەدەسەلات پێناسەدەکەن کەئاسۆی دامەزراندنی دەولەتێکی سکولاری نەقەومی ونەئاینی لەبەردەم خۆیان داناوە.

2- ئایا ڕێکخراوەکانی داکۆکیکار لە مافەکانی ژنان و پەرلەمانتارە ژنەکانی کوردستان و وەزیرە ژنەکانی کوردستان بۆچی هەڵوێستی جدی وەرناگرن لەبەردەم کوشتنی ژنان بە بیانوی جیاجیا؟

ئەگەر هەڵوێستیان وەرگرتووە بۆچی نەبۆتە ڕێگری لەبەردەم ژنکوژیدا لە کوردستان؟

سەوسەن سەلیم: لەپێشدا ئەوەبلیم ئەو ریکخراو وپەرلمانتارە ژنانەی جێگای ئاماژەی ئیوەیە بزوتنەوەی ژنان و مافەکانیان ئەوانیان بەوشوێنە نەگەیاندووە وزیاتر ئەوانە دیکۆر و مودێلاتێکن کەبۆ جوانکردنی دەسەلاتی ئێستا دانراون ولەچوارچێوەی پەرلمان و دیموکراسی‌یەکدا شوێنیان هەیە کەفەساد و گەندەلی و خودی ئەم دیاردەیی کوشتنی ژنانی بەرهەم هێناوە. پاشان لەچ شوینێکی دنیادا بووە کەپەرلەمانتاری ژنان وئەو رێکخراوانەی سەبەر دەسەلات وحیزبەکانییەتی، بوونەتە وەسیلەیەکی سەرفرازی بۆ ژنان. بەتایبەتی بۆ رێکخراو و پەرلمانتارە ژنگەلێکی وەك ئەوەی کەلەکوردستان لەپال دەسەلاتێکی سەرکوت و میلیشیدا راوەستاوە وخویان بەبەشێك لە وئەحزابانە دەزانن کەبەپیی ماهیەت وبەرنامەی کاریان پێچەوانەن لەگەل ماف و ئازادی‌یەکانی ژناندا. دروستکردنی ئەم رێکخراوانە هیچ کات بەمانای هاندانی ژنان نەبوە بۆ داکۆکی کردن لەمافە ئینسانی و مەدەنیەکانیان، یان بۆ بەرگری کردن لەمافی ئازادی هەلسورانی سیاسی ئافرەتان ورێکخراوبونیان، بەلکو زیاتر دەزگایەك بوون بۆ بردنە پێشەوەی ئەهداف وئامانجە سیاسیەکانی حزبی دەسەلاتداروبەلاریدا بردنی بزوتنەوەی یەکسانی خوازی ئافرەتان ودانانی ژنان وەك جبهەی خلفی ولەراستای بردنە پێشەوەی چەند ئەرکێك کە بزوتنەی چەکداری وناسیونالیستی کورد پیویستی پێیەتی.

3- ژنانی بوێر و ڕێکخراوەکانی ژنان بۆچی نەیانتوانیووە لە ڕێگەی یاساوە ڕێگری بکەن لە کوژرانی هاو ڕەگەزەکانیان، لە کاتێکدا کە ئێستا ساتەوەختی گۆڕین و دانانی یاسای نوێیە لە پەرلەمانی کوردستان؟

سەوسەن سەلیم: لەپیشەوە دەبی مەعلوم بکری گۆرینی کام یاسا! ئاخر کەدەولەت نەبوو کام یاسایە مانای هەیە تائەگەر بگۆردریت ئالوگۆر بەسەر وەزعی ژناندا بێت! پاشان ژنان و بزوتنەوەکەیان ئەم ڕێگایەشیان گرتوە، نمونەی ڕێکخراوی سەربەخۆی ئافرەتان کەلەسالی 1998 دالەلایەن پارتیەوە و لە 2000دا لەلایەن یەکیتییەوە سەرکوتکرا، بەوهۆیەوەبوو کەداوای گۆرینی یاسایی باری کەسیتی دەکرد وپێشنیازی قانونی یەکسانی ژن وپیاوبوو وەك بنەمایەك بۆرێکخستنی سزا و دادگا و ماف و ئازادیەکانی تاکی ژن لەکومەلگای کوردستاندا..کەچی کەوتە بەرهێرش وبەرەسمی قەدەغەبوونی راگەیندرا. لەم نمونەیەدا دەمەوێت بلێم ژنانی بویر هەولیان داوە و تیکوشاون بەلام ئەوە دەسەلاتی میلیشاییە کە نەیاسا ونەماف و نە ئازادی لای مانای هەیە تا بتوانری بیگۆری.

ئەوەشی کە جێگای ئاماژەی پرسیارەکەتانە کاتێك دەلیێن "ئێستا ساتەوەختی گۆرین و دانانی یاسای نوییە لەپەرلمانی کوردستان" دەبی ئەوە بیلم ژنی بوێر چۆن بتوانێ لەدەستورێکدا یاسابگۆرێ کەچیتر ژنان نەکوژری، لەکاتێکدا خودی ئەو دەستوورە نەك هەر هیچ جێگایەکی بۆ ژنان وخەباتی چەند سالەی ڕێکخراوەکانیان لەدارشتنیدا بەحساب نەهێناوە، خۆی بەرهەمی تەوافقاتێکی سیاسی کۆنەپەرستانەی نیو بارودۆخەکانی ئیستای عیراقە کە رەوتی ئیسلامی وعروبی تییدا بالادەستە. تەنانەت بابیهینینە بەرچاو ئەگەر ژنان داوای جیایی دین لەدەولەت بکەن(هەروەك کردویانە) ئایا یەکیتی وپارتی بەخاتری فیدرالیزم و مادەی 140 وقانونی دابەشکردنی سەروتی نەوت و .. دەتوانن شتێکی پێچەوانە لەوەی ئیسلامیەکان لەدەستوری عیراقدا جێگیریانکردووە بۆکوردستان پەسەندبکەن! ئایا ئەم حیزبانەو دەسەلاتەکەیان ئامادەن لەبەرخاتری ژنان و مافەکانیان نێوانی خۆیان لەگەل مالیکی و عەبدولعەزیز وسیستانی تێکبدەن!! ئەوەی ئیتر رۆشنە ئەوەیەکە نەژنانی نیوپەرلمان ونە هیچ ریکخراوەیەك کەلەدەوری سەرانی پەرلمان وسیاسەتەکی کۆبوونەتەوە، ناتوانن لەبازنەی دەستوری ئیستادا ئالوگۆری ئەوتووی یاسایی بەدەست بهینن.

بەهیوای هاوکاری بەردەوامتان.